

РЕСУРСИ БІОГРАФІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ І СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Попик В. І. Ресурси довідкової біографічної інформації : історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку [Текст] / Володимир Попик ; відп. ред. Л. А. Дубровіна ; НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – 520 с.

Рецензована монографія є певним підсумком теоретичних досліджень та методичних і практичних розробок, здійснених у галузі формування ресурсів біографічної інформації на перехідному етапі від друкарської до електронної культури соціальних комунікацій. Ще років 10–15 тому про біографічні ресурси практично ніхто з фахівців не вів мови. Проблематика біографічних словників і довідників цілком вкладалася в парадигму довідкової біографістики, історії видавничої справи. Біографічні та документальні публікації розглядалися переважно у площині джерелознавства, історіографії та літературознавства, почасти — краєзнавства та бібліографічної діяльності бібліотек.

Стрімкий і доволі стихійний розвиток електронних інформаційних ресурсів, захопивши у своє річище сферу історичної та сучасної біографічної інформації, дуже швидко перетворив її на цілісний знанневий ресурс суспільства, дав змогу інтегрувати, актуалізувати, повернути до широкого та зручного використання величезні масиви інформації, розпорошеної по раніше мало доступних джерелах. Зазначене створило принципово нову проблемну ситуацію, пов'язану з необхідністю осмислити процес формування електронних ресурсів біографічної інформації, запропонувати його оптимальні завдання та напрями, форми і методи роботи, забезпечити збереження у нових умовах напрацьованих багатьма поколіннями дослідників, видавців, бібліотечних працівників високих традицій біографічно-інформаційної роботи.

З огляду на ситуацію у вітчизняній науці й інформаційній практиці, перед В. І. Попиком постало назріле завдання творчого переосмислення концептуального бачення проблем і перспек-

тив розвитку біографічної інформаційної справи, закладеного В. С. Чишком в умовах відродження біографічних досліджень в перші роки незалежності України [1], окреслення її нових обріїв, визначених незаними раніше можливостями інформаційних технологій ХХІ ст.

Монографія В. І. Попика в цілому дала відповіді на актуальні проблеми, висунуті на порядок денний розвитком ресурсів біографічної інформації, запропонувала шляхи вирішення першочергових завдань на майбутнє, а також окреслила широке коло явищ і тенденцій, які ще недостатньо проявилися та вимагатимуть до себе серйозної уваги дослідників-гуманітаріїв і спеціалістів інформаційної галузі вже найближчим часом.

Ключем до осмислення сучасного стану і перспектив на майбутнє, значення досвіду і традицій минулого та шляхів їх використання і якісної трансформації в майбутньому став розгляд у монографії послідовних етапів розвитку ресурсів біографічної інформації, від її зародження у давнині у досить архаїчних формах до піднесення на науковий рівень за Нової та Новітньої доби, і нинішнього становлення мережевої біографіки як єдиного цілісного поступального процесу, позначеного невпинним вдосконаленням науково-методичних і організаційних підходів, спрямованих на забезпечення зростаючих інформаційних потреб суспільства. З цього погляду й сучасний етап оцінюється автором як рух «з минулого у майбутнє», стихійний, перехідний час еволюції електронних форм біографічної інформації від механічного відтворення друкованих біографічних видань до розбудови динамічно змінюваних баз біографічної інформації, а отже — недовершений, позначений як використанням рутинних стереотипів минулого, так і пошуком нових проривних рішень, які тісно співіснують у сучасному інформаційному просторі. Звернення до вивчення принципово нових у інформаційному середовищі явищ як до біжучих процесів, яким притаманна значна динаміка змін, з позицій «історії сучасності», дозволило В. І. Попику виявити закономірності становлення та зміну якісних етапів розвитку електронних ресурсів біографічної та біобібліографічної інформації, їх генетичний зв'язок з традиціями друкованої біографіки, розкрити дуже складний і суперечливий характер взаємодії інноваційних і традиційних еволюційних підходів.

Широкий хронологічний та історико-географічний діапазон дослідження, залучення значної кількості джерел, як дру-

кованих, так і електронних, створили основу для поглибленого аналізу досліджуваних проблем і вироблення всебічно обґрунтованих, переконливих висновків. Зазначене, зокрема, дало змогу В. І. Попику вийти за межі традиційно побутуючих у науці уявлень, які пов'язували саме розуміння довідково-біографічної справи лише зі словниками, енциклопедіями, довідниками та біобібліографіями, які у їх счасному розумінні з'явилися лише у XVIII ст. Дослідник довів приналежність до кола біографічних ресурсів, спеціально систематизованих і впорядкованих для швидкого та зручного практичного використання з метою забезпечення потреб суспільства у точних, достовірних даних про діячів минулого та відомостях про сучасників меморіальних записів давнини, творів письменників античності, «біографічних» розділів середньовічних літописних текстів, вітчизняних й зарубіжних хронік і біографічних есе, житій, патериків, четій міней, синопсисів, козацьких і старшинських реєстрів і компутів козацьких полків, біографічних довідок у козацьких літописах XVII–XVIII ст. і ранніх творах модерної української історіографії XVIII — початку XIX ст., збірників біографій, довідкових праць із генеалогії та некрополістики, карткових рукописних баз даних і службових формулярів.

Тим самим авторові вдалося привернути увагу не лише до необхідності повернення із забуття та інтеграції до сучасних електронних ресурсів матеріалів окремих довідкових видань — словників та енциклопедій, які домінують у них донині, й до формування складно структурованих інформаційних комплексів, що мають інтегрувати до свого складу, окрім суто довідкових текстів, цілі електронні бібліотеки дослідницьких і документальних матеріалів, мемуари та епістолярій, різноманітні фото-, фоно- та аудіодокументи. В. І. Попиком зроблено висновок про пріоритетне для нашого часу значення формування комплексних, багатопланових ресурсів, заснованих на динамічних, постійно наповнюваних базах інформації, що охоплюють довідкові дані, повнотекстові наукові та документальні публікації, бібліографію та створюють ефект багатовимірною «стереоскопічного» подання матеріалу, різних поглядів та оцінок і перетворюють користувача на активного співтворця біографічного знання.

Модель такого сучасного електронного інформаційного ресурсу розкрита дослідником на прикладі «Українського національного біографічного архіву», над створенням якого працює

Інститут біографічних досліджень НБУВ. Визначено необхідність консолідації в Україні єдиного віртуального дослідницького простору в галузі біографіки та теорії і методики історичної біографістики.

На основі вивчення світового досвіду В. І. Попиком дуже ретельно, на великому фактичному матеріалі проаналізовано реальний стан, безперечні здобутки, «вузькі місця» та проблемні питання, недоліки всього видового розмаїття сучасних українських ресурсів біографічної інформації, дуже «плинних», швидко змінюваних за своєю побудовою та контентом, взаємодію у них друкованих, електронних складових та інформаційної інфраструктури, створеної бібліотечними, архівними, музейними установами, розроблено прогнози та вироблено пропозиції щодо оптимальних шляхів їх подальшої розбудови. У цьому плані особливий практично-методичний інтерес становлять розділи, присвячені питанням покращення відображення біографічної інформації на порталах і веб-сайтах державних, наукових, культурних установ, бібліотек, освітніх закладів, творчих і громадських організацій. Цікавим, зокрема, є здійснений автором аналіз здобутків українських академічних наукових установ і провідних вищих навчальних закладів, серед яких Київський, Львівський, Харківський та інші національні університети, які є сьогодні лідерами у представленні в іменах свого історичного та сучасного науково-педагогічного потенціалу.

Автором визначено шляхи та вироблено методичні рекомендації щодо подальшого розвитку репрезентації сучасного людського потенціалу різних сфер українського суспільства, а також з'ясовано можливості створюваних електронних баз даних біографічної інформації для використання їх даних у соціогуманітарних дослідженнях, вдосконалення їх дослідницького інструментарію, здобування нових знань.

Проте особливий інтерес становить плідна, на наш погляд, спроба В. І. Попика об'єктивно визначити місце та роль бібліотечних установ у справі збирання, опрацювання, систематизації та поширення ресурсів біографічної інформації. Поєднання бібліотекознавчих підходів із методами інформаційних дисциплін дало змогу авторові виявити визначальний вплив досвіду, напрацьованого в теорії та практиці бібліотечної роботи, на генезу та наступні трансформації електронних біографічних інформаційних ресурсів, концептуально окреслити потенційні

можливості бібліотечних установ у подальшому розвитку біографічної інформаційної справи. Автором визначено суттєві переваги бібліотек порівняно з суто мережевими інформаційними центрами, які полягають у напрацьованому досвіді та традиціях інтеграції, систематизації та поширення інформації. Значне місце приділено, зокрема, розкриттю багатопланового досвіду у цій сфері Бібліотеки Конгресу США, Нью-Йоркської публічної бібліотеки, Британської бібліотеки, Національної бібліотеки Білорусі, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та низки інших вітчизняних бібліотек.

Запропоновані автором методичні пропозиції та практичні рекомендації визначають завдання можливих наступних напрацювань спеціалістів і реалізації їх результатів у роботі бібліотек за цим важливим, все більш запитуваним суспільством напрямом бібліотечно-інформаційної діяльності.

У той же час, хоча автором поставлено завдання формування у майбутньому в Україні єдиного віртуального дослідницького й інформаційного простору у галузі біографістики, ця проблема не здобула у монографії належного розвитку. На наш погляд, варто було б більше уваги приділити питанням налагодження корпоративної співпраці бібліотек України різних мереж і відомств, аналізу їх реальних можливостей стосовно спільного формування довідково-бібліографічних ресурсів, що давно та плідно розробляють фахівці західних країн.

Автором переконливо доведена необхідність цілковитої відповідності створюваних нині ресурсів інформаційній парадигмі сучасності, яка вимагає інтеграції та поширення знання найновішого, багатоваріатного, постійно оновлюваного. З огляду на це автор обстоює недоцільність копіювання в Україні зарубіжних взірців, які є вже уособленням етапів, давно пройдених світовою науково-інформаційною практикою, наполягає на використанні дійсно інноваційних форм біографічно-інформаційної роботи. До них належать, зокрема, формування динамічних баз і банків біографічної та генеалогічної інформації, так званих «відкритих архівів», у наповненні контенту яких беруть участь самі користувачі інформації. У той же час В. І. Попик не оминає увагою і негативні наслідки, пов'язані зі збиранням і оприлюдненням у відкритих системах біографічної інформації, особливо — генеалогічної, родинної, що переходить, за добровільної згоди

учасників, за межі розумної приватності, нерідко призводить до розголошення персональних даних, які у всьому світі повинні оберігатися законом.

Щоправда, бурхливий розвиток технологічних можливостей нині суттєво випереджає наукове осмислення нових явищ і тенденцій. Так, автор зміг лише у загальних рисах окреслити проблеми, пов'язані з побутуванням біографічної інформації у системах родинної інформації, соціальних мережах, блогосфері або на «перетині» біографічної та бібліометричної інформації. У працях, опублікованих вже після виходу у світ рецензованої монографії, В. І. Попиком частково подані вже суттєво доповнені й оновлені потрактування з зазначеної проблематики [2, 3]. Що ж стосується відображення наукових бібліографій учених у їх бібліометричних портретах, то це проблема для вітчизняної науково-інформаційної практики зовсім нова і вона ще потребує окремих спеціальних досліджень.

Значний інтерес становить здійснений В. І. Попиком аналіз непростих проблем збереження традицій української біографіки, культури біографічної інформації в умовах бурхливого і, значною мірою, неконтрольованого розвитку електронних ресурсів, які в більшості нині знаходяться поза науково-методичним впливом науковців.

У цілому монографічне дослідження В. І. Попика збагачує розуміння ресурсів біографічної інформації як суспільного, культурного та наукового феномену, важливої складової світової та національної спадщини; становить безсумнівний внесок у розвиток сучасних вітчизняних джерелознавчих та історіографічних досліджень, у вивчення проблем книгознавства, бібліотекознавства, соціальних комунікацій, питань наукової інформації, а також біографістики як спеціальної історичної дисципліни, у вироблення сучасних теоретичних і методичних засад довідкової біографічної та біобібліографічної справи. Воно розвиває теоретичні, методичні та практично-прикладні засади нової для бібліотек, як загальносуспільних документально-інформаційних центрів, сфери створення, інтеграції та управління великими масивами системно організованих ресурсів, окреслює цілий ряд проблем, які можуть постати в центрі перспективних досліджень спеціалістів на майбутнє. Обґрунтовані В. І. Попиком теоретичні та методологічні положення, запропоновані методичні

й організаційні рішення стосуються не лише сфери біографічної інформації, вони мають більш широке значення — для всієї справи розвитку вітчизняного гуманітарного інформаційного простору.

1. *Чишко В. С.* Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України [Текст] / В. С. Чишко. – К. : БМТ, 1996. – 239 с.
2. *Попик В. І.* Пошуки власного коріння в глобальних інформаційних мережах: новий соціально-культурний і соціально-психологічний феномен // Тенденції впливу глобального інформаційного середовища на соціокультурну сферу : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – С. 153–176.
3. *Попик В. І.* Мережеве спілкування як простір розвитку гуманітарної культури // Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – С. 201–243.

*Новальська Т. В.,
доктор історичних наук,
професор кафедри книгознавства
і бібліотекознавства КНУКіМ*